

DOKUMENTUM

Az *EDUCATIO* dokumentumrovata ezúttal az ún. „Nemzetközi Érettségi” magyar leírását közli. A szöveget a nemzetközi érettségire való felkészítést és megméretést kísérleti jelleggel ellátó Karinthy Frigyes Gimnázium szíves vezetése bocsátotta rendelkezésünkre.

A nemzetközi érettségi besorolása már önmagában is érdekfeszítő oktatásügyi probléma. A vizsgáknak általában hármas feladatot tulajdonítanak a szakértők. A vizsga először is megszüri a tanulmányai sikeres lezárására törekvők tömegét, ez az ún. *szelekciós* feladat. Másodszor *megméri* a vizsgára jelentkeztettek tudását, sokszor úgy is, hogy az nem jár együtt a vizsgázók szűrésével. Harmadszor pedig a vizsgának van egyfajta rituális, *beavató* feladata, amikor is az erőpróbán túljutottakat befogadja egy bizonyos közösség.

A magyarországi érettségiben fellelhető mindhárom feladat, és a vizsga – számos okból fakadó – tagolatlansága miatt nehéz általánosító jellegű megállapítást tenni a három elem arányáról. Annyi azonban talán elmondható, hogy a középfokú oktatás eltömegesedésével gyengülőben van a szelekciós és mérő funkció, felerősödött viszont a beavatás feladata. Ha azonban az érettségi vizsga szerves részének tekintjük a felsőoktatási felvételi érettségi alatt megírandó írásbelijét – ami igencsak vitatható feltevés –, akkor az előző két funkció is erősen jelen van.

A rovatunkban ismertetett nemzetközi érettségi – kísérleti jellegű – megjelenése a három funkció szempontjából is változást jelent a hazai oktatáspolitikai térben. Szelekciót a nemzetközi érettségi egyelőre nem gyakorol, korlátozott kiterjedése ezt még nem teszi lehetővé. Mérési funkcióját sajátos módon látja el a vizsga, hiszen a hazainál *kevesebb* tudásanyagot követel meg, a közép-európai kulturális mintáktól *eltérő* (angolszász) elrendezésben. A beavató funkció különösen erős a nemzetközi vizsgák esetében, hiszen a vizsga szankcionáló ereje nagyobb a nemzeti rendszerekénél.

Jelen pillanatban még nehezen megjósolható, hogy mi lesz a nemzetközi érettségi helye és feladata a nemzeti tantervi- és vizsgarendszerek terén. Még inkább bizonytalanak látszik e hely Magyarországon, ahol mind a tantervi rendszer mind pedig az iskolai teljesítményértékelés paradigmatis átalakulás előtt áll.

Setényi János

A NEMZETKÖZI ÉRETTSÉGI ISMERTETÉSE†

A Nemzetközi Érettségi (International Baccalaureate, IB) kialakulása

Az IB nemzetközi értékét az mutatja a legjobban, hogy milyen széles körben ismerik el a világon; hatvanhat ország oktatási minisztériuma és hétszáz egyetem fogadja el ezt a vizsgarendszert, köztük a legrangosabbak is, mint pl. Oxford vagy a Harvard. Természetesen minden magyar felsőoktatási intézmény is.

A Nemzetközi Érettségi rendszerét több mint harminc évvel ezelőtt azért hozták létre, hogy azok a diákok, akik valamilyen oknál fogva tanulmányaikat nem fejezhetik be ugyanabban az iskolában vagy akár ugyanabban az országban, ahol elkezdték (mert elköltöznek a szülők, máshol kapnak megbízást pl. diplomáciáit, kereskedelmi vagy szakmáit), olyan oktatásban részesüljenek, amelyet a világ legtöbb részén elfogadnak. A követelmények mind nemzeti, mind nemzetközi oktatási igényeket figyelembe vesznek, hogy általános érvényű színvonalat képviseljenek, modellértékűek legyenek.

A szervezési és fejlesztési feladatokat az egész világra nézve a svájci Genfben székelő Nemzetközi Érettségi Központ (International Baccalaureate Office) látja el.

A Nemzetközi Érettségi programjának leírása

A Nemzetközi Érettségire felkészítő kétéves tanfolyam, 16–19 éves tanulóknak szól. Átfogó és magas színvonalú, ugyanakkor a világon mindenhol elérhető a megfelelően képzett diákok számára. Állandó és igen jól szervezett kapcsolata van az IB programot oktató iskoláknak egymással és a Központtal is. A hagyományos és sok éves tapasztalattal igazolt vizsgáztatás jellemzi a rendszert. A tanulók eredményét kidolgozott és a tudományok mindenkori állása szerint módosított szintek szerint mérik.

A Nemzetközi Érettségi célja és filozófiája

Az IB-nek az a célja, filozófiája, hogy a diákok igazán elsajátítsák azt, hogy hogyan kell tanulni, analizálni, következtetéseket levonni népekről, nyelvekről és irodalmakról, az ember helyéről a társadalomban és környezetének természeti erőiről. Ezáltal tágabb, tudatos nemzetközi érzés is kiépül bennük.

Az IB-nek az is a célja, hogy segítse a diákokat abban, hogy jól informáltak, türelmesek legyenek, és készek a másokkal való kapcsolatfelvételre. Mindezekre egy sor olyan a témával való foglalkozás révén válnak képessé, amelyekről már véleményt formálhattak a kétéves felkészülés alatt. Ugyanazt a tananyagot biztosítja a világ bármely részén az IB vizsgára készülő tanuló sok-sok fiatalnak is.

Az IB oktatás a „teljes személyiség” fejlődését tartja szem előtt. A ma fiataljai talán ijesztő mennyiségű választási lehetőséggel találják szembe magukat. Ezért alapvető, hogy az oktatás során képessé váljanak arra, hogy helyes döntéseket hozzanak.

Szerkezete

A tanulmányok szintjei

Az IB Program, amely három felsőfokú és három alacsony fokú tárgyból áll, minden résztvevőtől azt kívánja meg, hogy: nyelveket, társadalomtudományi tárgyakat, matematikát és termé-

† A dokumentumot összeállította *Bognár Anikó*, a Karinthy Frigyes Gimnázium Angol-Magyar Kéttannyelvű Tagozat vezetője, igazgató-helyettes, Budapest, 1995. március 3.

szettudományi tárgyakat tanuljon a középiskolai éve alatt. A főtárgyakat, felsőfokú szintűeket általában heti 5 órában, az alapfokúakat heti 3 órában tanulják. A tanórát 60 percesnek számolják.

A tantárgyak

Hat tantárgycsoportból választhat a diák:

1. csoport: „A” nyelv (első nyelv, anyanyelv) – világirodalmi anyagot tartalmaz
2. csoport: „B” nyelv (második nyelv) vagy második „A” nyelv
3. csoport: Tanulmányok az emberről a társadalomban („humán tárgyak”): pl. történelem, földrajz, közgazdaságtan, szociális antropológia, szervezéstan
4. csoport: Kísérletező tárgyak („reál tárgyak”): biológia, kémia, alkalmazott kémia, fizika, elméleti fizika, kísérleti pszichológia
5. csoport: Matematika: matematika, matematika és számítástechnika, elméleti matematika, matematika felsőbb matematikával
6. csoport: Választható a következőkből:
  - a) művészet/design, zene, latin, klasszikus görög, számítástechnika;
  - b) iskolai tananyag (IB Központ jóváhagyásával);
  - c) a vizsgázó választhat még: egy harmadik nyelvet, vagy a 4. vagy 5. csoportból egy második tárgyat is.

Ezekon kívül két olyan tantárggyal is foglalkozniuk kell, amelyeknek nincs vizsgakövetelményük. A *tudáselmélet* keretében olyan ismereteket, készségeket sajátítanak el a diákok, amelyeket egész életükben hasznosítani tudnak. A *kreativitás-aktivitás-szociális munka* (CAS) programjának elvégzése során szintén olyan gyakorlatokkal foglalkoznak, amelyek az egész személyiségüket fejlesztik. Ezt heti fél napnak megfelelő elfoglaltságot jelent.

Az értékelés, osztályzás

Külső értékelés

A vizsgák többsége írásbeli, amit postán kell küldeni a Központnak. A hat tárgyból a vizsgát angol, francia vagy spanyol nyelven lehet letenni. A diák az egyik tanult tantárgyat kiválasztja és abból egy négyezer szavas esszét kell írnia. A vizsga- és záródolgozatokat, a szóbeli anyagot tartalmazó hangkazettákat a genfi központ által kinevezett nemzetközi vizsgabizottság értékeli (esetleg Chilében vagy Japánban dolgozik az értékelő tanár), így a teljesen objektív eredmények nem az iskola tanáraitól születnek, mint a hazai érettségi során.

Belső értékelés

Szigorú központi útmutatók alapján a tárgyat tanító tanárok értékelik a diák munkáját, csoportmunkában való részvételét, laboratóriumi eredményeit, a folyamatosan beadott dolgozatait.

Hét fokozatú a skála:

1: nagyon gyenge; 2: gyenge; 3: közepes; 4: megfelelő; 5: jó; 6: nagyon jó; 7: kiváló. További három pont szereshető a jó esszé és a tudáselmélet tantárgyból írt dolgozatokért.

Legalább 24-pontot kell elérni a 45-ből ahhoz, hogy oklevelet kaphasson a tanuló. Ha a magasabb szintű tárgyból elégtelent kap vagy nem ad be esszét, nem végzi el a kötelező tárgyakból a kurzusokat, szintén elveszti az oklevélhez való jogot.

A Nemzetközi Érettségi magyarországi szerepe

A magyar érettségi reformját már évtizedek óta ígérik. Az IB hazai megjelenésével ennek a szakmai háttere közvetlenül is adott lehetne, ha mindazokat a tapasztalatokat, amelyek az IB tanítása során felhalmozódnak, a mi érettségi vizsgánk korszerűsítésében is felhasználnák. *Azok a tananyagok, módszerek, az a szemlélet, amit az IB képvisel, remek mintául szolgálhatnak a magyar közoktatás számára is, ha tényleg elismert nemzetközi színvonalhoz akarunk közelíteni.*

Felkészítés a Nemzetközi Érettségire a Karinthy Frigyes Gimnáziumban

A program jellege révén a hazai IB oktatás megbízottságosabban a kéttannyelvű képzés utolsó két évre épülve oldható meg.

Engedélyezés

A Karinthy Gimnáziumban a harmadik éve folyt kéttannyelvű képzés alapján az IB Bizottság genfi Központja beható helyszíni vizsgálat után elfogadta a Karinthy Frigyes Gimnázium Kéttannyelvű Tagozatát, mint potenciális IB programot tanító intézményt, elsőként és egyetlenként egész Kelet-Európában. (Megjegyezzük, hogy a Karinthy Frigyes Gimnáziumban a Nemzetközi Érettségit tett tanulók első évfolyama a világ öt kontinensén működő sok száz IB intézmény közül *a legjobb iskolai vizsgátlagot* érte el.)

A szükséges feltételek:

A genfi IBO képviselője, európai igazgatója ellenőrizte, hogy az IB igen szigorú kritériumainak megfelelnek-e a magyarországi kéttannyelvű iskolák. Elvben az első három kéttannyelvű tanítási évet jó alapnak tekintették ahhoz, hogy biztonsággal rá lehessen építeni az IB programot mind a nyelvtudás, mind a szaktárgyak ismerete szempontjából.

A nyelvtudás alapkövetelmény. Olyan szinten kell tudni az IB valamelyik vizsganyelvét (angolt, franciát vagy spanyolt), hogy azon bármelyik tanult tantárgyból tudjon vizsgázni a diák. Pl. 2000 és 4000 szavas esszét kell írni történelemből vagy biológiából, ha azt választja a tanuló, természetesen az idegen nyelven.

A megfelelő tananyagok meglétét is fel kellett mérni. A vizsgaanyaghoz illeszkedő tankönyvekre, taneszközökre, laboratóriumi felszerelésekre, nagy könyvtárra van szükség.

Csak igen felkészült tanári testület birkózhat még a követelményekkel, amint hogy jó eredményeket nyújtó diákokkal lehet csak nekifogni a felkészülésnek. Az a tanuló teheti le a vizsgát, aki engedélyezett iskola tanulója, mert felvételt nyert az IB programba.

A szakértők úgy találták, hogy az IB programot tanító iskolák rangos társaságába való bekapcsolódás lehetőségét a Karinthy Frigyes Gimnázium Kéttannyelvű Tagozatának már 1989-ben felajánlhatják. Anyagi okok miatt az iskola nem tudott élni vele, a programnak a költségeit nem állt módjában fedezni.

Anyagi háttér

Az iskola IB tagsága, a vizsgadíjak, a kötelező tanári fel- és továbbképzések, a tananyagok és taneszközök beszerzése mind nagyon költségigényes. Ezeknek a fedezésére pályázatot adtunk be a *Felzárkózás az Európai Felsőoktatáshoz Alap* (FEFA) Felsőoktatási reform-programjának Idegennyelv-oktatási projektjébe a Nemzetközi Érettségi bevezetésével. (Ez a program megfelelt a kritériumoknak, mivel idegen nyelven folyó oktatás végén, egyetemi felvételi vizsgáról van szó.) A harmincnégy pályázó egyetem és két középiskola közül kilenc egyetemét és a mi programunkat tekintette a kuratórium világbanki támogatásra méltónak.

A második két éves programot sajnos csak a szülők és az iskola anyagi áldozatvállalása árán tudták beindítani.

Az oktatás folyamata

1992 szeptemberében kezdődött az IB anyagok tanítása a Karinthy Gimnáziumban. A felkészítés nagyon sokat vár el mind tanártól, mind diáktól. Konkrét tankönyveket, tananyagokat az IB Központ nem ír elő, csupán a vizsga-követelményeket adja meg. Kimenet-szabályozás a jellemző. Ezekhez kell megtalálni a megfelelő forrásokat. Már ez sem könnyű feladat. A nehézségek, a tapasztalatlanság (hiszen még soha senki nem tanított/tanult ebben a rendszerben) természetesen feszültséget okoz tanárban, diákban, de ez egyben mozgató erőt is jelent. Mindenki nagy várakozással, odaadással és igényesen áll a feladatokhoz. Senki nem

bánja a nyilvánvaló többletmunkát. Minden résztvevő pedagógus és tanuló a maximumot kívánja meg önmagától és a másik féltől is.

A tananyagok

Sok új vonást tartalmaznak az anyagok. Amikor először felmerült, hogy az IB követelmények szerint tanítsunk, azzal kezdtük, hogy minden szaktanár ill. munkaközösség felmérte, hogy mit jelent az IB és a magyar tananyag közti különbség. Tantárgyanként nagyon változott az eltérés mennyisége és minősége. Van olyan tárgy is, amelyet egyáltalán nem tanítanak a magyar közoktatás keretei között (pl. a tudáselmélet).

A nyelveknél az esszéírás nagy szerepe jelent eltérést a magyar követelményektől. Az angolszász világban a fogalmazás oktatására sokkal nagyobb súlyt fektetnek, mint nálunk. Ez nemcsak a konkrét nyelv tanulásában fontos, hanem az anyanyelven írt munkák készítésében is, a négyezer szavas záródolgozatról nem is beszélve. (Ilyen szintű munkát nálunk csak egyetemeken, szemináriumi dolgozatként kérnek, főiskolán diplomamunkaként.)

A matematikában az érintettek szebbnek látják a tananyagot és a gyakorlatban jobban hasznosíthatónak. A valószínűségszámítás, statisztika, integrálás, differenciálás is teret kap, kevesebb a geometria.

A fizikában úgy választható meg a tananyag, hogy az lényegében megegyezik a magyarral, bár több labort és kísérletet, kísérlet-értékelést tartalmaz. Mindezek hasznosíthatóbb tudást biztosítanak a diákoknak. A vizsgán választásos tesztet kell megoldani, ami a magyar oktatásban nem jellemző. Amikor az egyszerű, mindennapi kérdésekre kell válaszolni, a gyors gondolkodásnak nagy szerep jut.

A biológiával és kémiával foglalkozók egybehangzóan azt állítják, hogy a tananyag szebb, mint a magyar követelmény. Sokkal több a laboratóriumi feladat, 25%-át teszi ki tárgyainak. Ez viszont nagyon felszerelés-igényessé, tehát költségessé teszi az oktatást.

Földrajzból angol-amerikai tankönyveket használva az a tapasztalat, hogy azok nagyon részletezők, túl sok az információ bennük, de csupán azért, mert valójában „szájba rágják” az anyagot.

A nem-vizsgatárgyakat jelentő tudáselmélet és az úgynevezett „CAS” sok örömet jelent mindenkinek. A tudáselmülethez nincs igazán tananyag, csak nagyon jó témaajánlás. A matematikai logika alapjait már tudottnak veszi, pedig azt sajnos a magyar diákok nem tanulják. Fejleszti a már megtanultakra épülő reflexiós képességet, az érvelési készséget, gondolkodási technikákat ad. Ezen a síkon eltűnteti a különbséget tudomány és művészet között.

A kreativitás-aktivitás-szociális munka (CAS) témái emberségre nevelnek. A sportok közül mindenki választhat, melyiket szereti, nem kell mindent tudni. Olyan területekkel is foglalkozhatnak, amelyek a magyar oktatás tárgyai közé a legkevésbé sem tartoznak, mint pl. a fényképezés. Szociális munkát öregek otthonában, gyermekintézményeknél végeznek, vagy egyénileg megválasztott tértíntmentes támogatást nyújtanak a rászorulóknak. Mindezt per-sze tanári irányítással, ellenőrzéssel.

Az említett a tárgyakból a Karinthy Gimnázium IB programot tanító testülete nyílt órákat hirdetett meg, tanároknak konzultációs alkalmakat ajánl, hogy a megszerzett tapasztalatokat mennél szélesebb körben használhassák.

A tanulók

Természetesen a diákok érdekei a legfontosabbak minden oktatási programban. A tanárok a tananyagokat őértük állítják elő, de a gyerekeknek kell bizonyítaniuk, hogy milyenek is ezek az anyagok. Bűvös kör ez, és az IB vizsga kapcsán bizonyos veszélyeket is rejt. Ahol vizsgáról beszélünk, ott a bukással is számolni kell. Különösen, ha nemzetközi kísérletről van szó. Az IB esetében ez anyagi következményekkel is jár. Aki ezen a vizsgán megbukik, annak

a pótvizsgát a saját költségén kell letennie. Nem volt biztosítva a következő évfolyam beindítása, tehát előfordulhatott volna, hogy az IB helyett magyar pótérettségit kell tenni. Az arra történő felkészülésre pedig csak egy év, az esetleg megismételt negyedik osztály áll rendelkezésre. A harmadikos anyagok eltéréseit a megbukott tanulónak magának kell bepótolnia.

A kiválasztás

A Kéttannyelvű Tagozat tanulói a második gimnáziumi osztály végén pályázhattak az IB tanfolyamra. Körülbelül 50%-uk jelentkezett, a többiek felmérték saját képességeiket és inkább maradtak a biztonságosabbnak tekinthető magyar rendszerben. A szülők aláírták, hogy tudomásul veszik az esetleges nehézségeket, amelyek a kísérleti jellegből és az anyagiakból adódhatnak.

A fentieket szem előtt tartva nagyon gondosan kellett kiválasztani a gyerekeket. Az őket tanító egész tantestület elmondta a véleményét, összeállítottuk azoknak a névsorát, akiket a legjobbaknak ítélték, akik várhatólag gond nélkül felkészülnek és eredményesen leteszik a vizsgát. A diákok addigi tanulmányi eredményét, intelligenciáját, munkabírását, szorgalmát és az általunk addig megismert emberi értékeit vettük figyelembe. Nem volt könnyű a döntés, de pár órás vita és mérlegelés után a hároméves szaktanári tapasztalat, a gyermekismeret alapján kiválasztották a diákokat.

A felkészítés/felkészülés folyamata a tanulók szemszögéből

A második tanév elején a diákokkal beszélgetve három téma köré csoportosítottuk a gondolataikat az első évről.

A. Mit vártak igazán az IB programtól, miért jelentkeztek rá a gimnázium második évének a végén? Megkapták e eddig mindazt, amit akkor vártak a felkészítő oktatótól, legalábbis az első évtől?

B. Milyen tapasztalatokat szereztek az első év során?

C. Mit tanácsolnának a következő évfolyamra jelentkezőknek, akik most kezdik a kétéves programot?

A. A tanulók egyértelműen a következő okok miatt pályáztak az IB programra:

- Tudták, ők is, a szüleik is, hogy milyen nemzetközi és hazai értéke van a bizonyítványnak az egyetemi felvételik szempontjából.
- Tisztában voltak vele, hogy más tananyaggal kell megismerkedniük, mint a magyar. Ez vonzóan hatott.
- A tanulás kevesebb tantárgyra forgácsolja szét az erejüket, hiszen háromból kell magasabb szinten és háromból alacsonyabb szinten vizsgázniuk, a négyezer szavas esszé megírásán kívül.
- A két év alatt kisebb csoportokban, nagyobb intenzitással, oldottabb légkörben tudnak dolgozni.
- Érezték a kihívás csábító erejét. Tudták, hogy kemény feladat elé állítják önmagukat és majd őket a tanárok meg a vizsgafeladatok, de kedvükre való a megmérettetés.

B. Az első tanév újdonságai megfeleltek a várakozásnak. Nehéz munkával telt az elmúlt év, de megérte, élvezték, tetszett nekik mind a tananyag, a feladatok, mind pedig maga a tanulási folyamat. Évkönyvet csináltak, környezetvédő „zöld kört” alakítottak, szociális munkát végeztek. A hosszú esszén, illetve annak az előkészítésén dolgoztak még nyáron is. Sokkal többet kellett könyvtárba járniuk, olvasniuk, önálló kutatómunkát végezniük, mint az évfolyamtársaiknak.

C. Az egyenletes, folyamatos tanulás fontosságára hívta fel szinte minden diák a figyelmet. Itt nem lehet csak a dolgozat előtt készülni, mert hetente kell beadni őket. Ha valahol lazítának, összecsapnak a fejük felett a hullámok.